

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

15 Février 1931

Dr. FAHREDDİN KERİM
Ankara caddesi 71
İSTANBUL
Tel. ist. 1933

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 315

ABONEMAN:

Senehiği [24 Nusha] Türkiye için 2 1/2, Âlâ kâğıdı

15 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

15 Şubat 1931



TOROS EFENDİ MERHUM

(1908) de beraber aldığımız resim. Toros Ef. ayakda.

‘AMELÎ RUHİYYAT

Konferanslar toplayarak (Avrupa'nın vaz'ıyyeti iktisadiyyesine çaresiz olmanın mümkün olacağına inandıklarını kabul etmek için İngiliz zınamdarlarında fazla safdillik farz etmek icab eder. Bina'enaaleyh ta'kid olunan maksad, i'lân edilen maksaddan tamamen ayrı idi.



Tarihin kongrelerinin ekserisi, ortaya harb sebepleri çıkarmışlar ve hiç bir harbi men' etmemişlerdir.



Arzularını kabul edirecek derecede nüfuzlu politika adamlarının nazarında bir kongrenin yegâne mufidiyyeti, kabul ettirmek istedikleri şahsî kararlarını 'adedin [ya'ni bu kararı tasvib ve kabul edecek meclis a'zalarının 'adedlerinin] hüküm ve nüfuzla takviye etmektir.



Eğer sulh mu'ahadesinin tanzimi hafiyyen müzakere edilmeyib efkârı umûmiyeye 'arz edilseydi, (Fransa) nın matlûbu olan tazminat mikdarının bu tazminatda hiç bir 'alâkası ol-

mayan memleketler mûrahasaları tarafından tesbit olunmasını, ba'zı diplomatların bütün ince-liği, bütün zeyrekliği, [Efkârı umumiye ye] kabul ettiremezdi.



Büyük harbe hitam veren mu'ahede-i sulhiyye, netayici, (Türkiye) yı (Avrupa) dan çıkaran ve (Avusturya) yi, sefalet ve anarşiden kurtaracak menabi'i servetden mahrum küçük hükûmetlere ayıran bu sulhnameyi yapanların zihni körlüklerinin ne kadar tam olduğunu gösterir. Bu aşikâr oluyor ki Avrupa'nın menfa'atına olarak (Avusturya) nın vahdeti muhafaza olunmalıydı. Ve (Almanya), (Prusya) nın hâkimiyeti altına düşmeden evvel olduğu gibi küçük hükûmetler haline irca' edilmeliydi.



Versailles mu'ahadesinin tahriri, yalnız karşı karşıya gelen müttezad menfa'atlarla değil, (İngiltere) ye, (Amerika) ya medyun bulunulan şikran münasebetile, ba'zı metalibi kabul arzusundan da mevan'a oğradı. Hak ve 'adaleti muhafaza için Fransa'nın imdadına gelmiş zan olunan bu devletler, bu gün tahtı tehditte bulunan menfa'atlarını müdafaa için harbe girdiklerini teslim ediyorlar.



Konferanslar ekseriya vasil olmak istedikleri maksada muhalif maksada varırlar. Gênev konferansı sovyetlerin mevki'ini tahkimden ve Fransa menafi'ine pek muhalif olan Almanya-Rusya takarrübünü teshilden gayri bir şey yapmadı.



Üzerinde anlaşamayacaklarından emin bulundukları bir meseleyi hal için diplomatlar toplanırlar zaman esasi mevzu'a girişmemek için müzakerat derhal tali tafsilata mün'atıf olur. (Japon) ların Hükûmeti Müttehidesi dahilinde serbestçe birleşmeleri, ki bütün zihinleri işgal ediyordu, bu vehile (Vaşington) da telmihan bile mevzu'ı bahs olmadı.



IV

İttifak mu'ahedeleri ve kıymetleri

Bir ittifakın nereye götüreceğini kesdirmek gayri mümkün olur. Şübhesiz, işte bunun içindir, ki bazı büyük kavmler ittifak 'akdinde bu gün tereddüd ediyorlar. Unutmuşlardır, ki (Fransa) nın (Rusya) ile ittifakı husran engiz bir harbe sebep oldu ve kendisi için mücadeleye girdiğimiz müttefikin hiyaneti az kaldı bize harbi gayb ettiriyordu.



Büyük harbin menşeleri tedkik olunacağı zaman mühtelif memleketleri, o sırada tahrik eden hissiyyatın tevellüdünü ta'yin için nazarı, oldukça uzak bir maziye irca' etmek lazım gelecektir. Mesela (Rusya'nın Fransaya doğru gitmek üzere (Almanyadan yüz çevirmesi sebebi şu idi ki Rus Türk muharebesinden sonra (Bismark) Rusların (İstanbul) u almasına mümanie'at etmişti. İmperator Wilhelm hatıratda « 1914 de, (Sedan) için intikam, (Ayastafanos) için intikam ile birleşdi » dediği vakıt bu keyfiyete telmih eder.



Pek zi kudret bir müteffik, düşmanlığını ilan etmiş bir düşmandan ba'zen daha korkuncdur. Zayıf bir kavmin kuvvetli bir kavim ile ittifakı, umuyyetle, za'if kavim için esaretin bir şekli muhafını teşkil eder. [*]



Bir harbin devamı müddetince müte'addid akvamn ittifakı 'umumiyetle pek paydardır çünkü o zaman menfa'atlar biri birinin aynıdır. Sulh esnasında ittihad bil'akis pek çabuk zayıflar; çünkü biri birinin karşısında bulunan menfa'atlar çok sürmeden yekdiğerlerindenden uzaklaşırlar.



Daimi ittifak yahud sulh muahedenameleri, hiç bir zaman tam bir hüsnî niyyet eseri olamaz. Bunu inza eden politikacılar müsterek menfaatlerin yek-

[*] Biz Almanya ile ittifak ettiğimiz zaman bu hususta büyük bir körlük irtikâb etmişdik. Biz müttefikimizle beraber harb umumide galib çıksaydık mahv olurduk, Almanyanın kulağı küpeli kölesi olurduk: A.D.

diğerine rabt ettiği devletler arasında mün'akad bir 'ahdnamenin bu ahidnameyi tevlid eden iştiraki menafi' ortadan kalkarak kalkmaz inhilal edeceğini bilmeyecek derecede Tarihe bigâne değildirler.



Sulh mu'ahedenamesinin tahririne terafuk eden güçlükler arasında zimamdarlarımızın müstakbel tehlikeleri hamil bir yalnızlık ile, pek çok esefleri, acılıkları mutazammın ve fakat zaruri olan bir ittifak arasında bir intihab yapmak mecburiyeti de bulunur. İhtiyar olunan hall sureti hall suretlerinin en eyisi olduğu muhakkak değildir.



Yazısız bir anlaşma, anlaşmasız bir yazıya müreccahdır derler. Bununla beraber unutmamalıdır ki (İngiltere) ile (Fransa) arasında yazının [ya'ni tahriri bir mukavelenin] 'ademi mevcudiyetidir, ki (Almanya) da (İngiltere) nin bitaraflığını ümid ettirdi ve bize karşı harb i'lanını Almanyaya telkin etti.



Meskutun 'anh [Réticence] larla dolu ittifak ahidnameleri, ilham ettiği kâzib emniyet sebebiyle daha tehlikelidirler.



Birleşdiren bir rabita olduktan sonra, itti-faklar, ayak bağlayan bir zincir oldukları zaman bunların inhilali yakındır.

**Cem'iyeti Akvam****LA SOCIÉTÉ DES NATIONS**

(Genève) de Cem'iyeti Akvam sarayı Psychologların nazarında bir evham sarayıdır. Fakat bu evham 'adilğini setr edecek kadar kuvvetli olan ümidlerle mulfat bulunur. Kavmler zan ediyorlar ki, bu hakim ihtiyarlar hey'eti yeni harblerin müntehi olduğu harabiyet ve hicran cehenneminden dünyayı kurtarmak çaresini keşf edeceklerdir.



La Haye konfransında bazı silâhların iştimalini men'etmek iddi'asında bulunan bazı faizletkâr

fakat mahdud nazarlı «Juriste» ler, bu memnu'iyete ri'ayet edenleri istihfaf edecek memleketlere bu suretle vermiş olacakları fa'ikiyyeti 'askeriyyeyi 'akıllarına getirmediler.



İnsaniyyet perverane hülyalar ve bilhassa milliyetler prensibi, Avrupayı, nihayetini kimse- nin kesdiremediği bir «Anarchie» içine batırmaya yardım etti.



Kendis'ni , kuruni vustada papaların kararları kadar cihan şümül bir müt'a'iyyet ile muta' olan bir En yüksek Devlet «Super - Etat» haline koyacak ma'nevi yahud maddi bir kuvvete malik olacağı güne kadar Cem'iyyeti Akvam, psikologial bir 'abes [Absurdité] kalacaktır.



Sarih bir suretde na kabili telif menfe'atları telif etmek mevzu'ı bahs olacağı zaman, bir Cem'iyyeti Akvam vasıtasile , beynelmile hakem projelerinin kâffesi pek esassız kalacak görünür. « Pon » muharebeleri devrinde (Roma) ile (Kartagia) arasında yahud (Hindistan) a malikiyyet mevzu'ı münaza'a ol- duğu devirde İngiltere ile Fransa arasında bir hakemlik imkânı varmıydı. Fazla'î nüfusunu (Hükûmatı Müttahide üzerine boşaltmak isteyen Japonya ile 'ırkı asferin istilâsını redde- den büyük Cumhuriyyet [ya'ni amerikayı şimali müttehid cumhuriyetler hükûmeti] ara- smda hiç bir hakemlik [Arbitrage] mümkün de- ğildir. Bu türlü menfa'atlar koyun ile kasabın, av ile avcının menfa'atları kadar muhtelif ol- duğundan harb, kararları yegâne muta' olan hakem olur.



Yunanilere karşı Türklerin son mücadelesi bir def'a daha isbat eder ki, bazı mes'eleler ancak topla hall olunabilir.

DORDÜNCÜ BAHİS HUKUK VE AHLAK

I

TA'AMMÜLLER VE KANUNLAR

Kıral, kanun, ve ictihad [ya'ni 'umumi ictihad — efkârı 'umumiyye] muhtelif hükûmet pren-

sipleri temsil ederler. Şükuhlarını gayb eden krallar kuvvetsiz kalırlar, Efkar [ictihadi 'umumi] bir kayme sabitiyyet veremeyecek derecede fazla mütelevvindir. Bu gün ancak kanun bir sabitiyyet vücuda getirebilir . Kanuna hürmet ve ita'et munkatı' olur olmaz anarşi başlar.



Bir reise , bir kanuna, bir i'tikada hülasa'î kelâm bir mükellefiyyete, [Contrainte] e ita'etden imtina' etmek grizi ilcaları rehber ittihaz etmek ve binaen aleyh içinden sıyrılıp çık- mak için akvamın nice asıllar geçirdiği bar- barlık devrine 'avdet etmektedir.



İctima'î hayat ve ilmi hayat pek muhtelif prensiplerin idare ettiği medeniyetin iki vee- hesini teşkil eder. ictima'î hayatta hakimiyet Autorité prensipine [reisin hakimiyetine , kanunun hakimiyetine, te'amüllerin hakimiyet - tine] ita'et esası bir mevcudiyet şartıdır. Bil'akis 'ilmi hayatta hakimiyet prensibinin tamamen reddi terakkinin lazım şartıdır. Bir 'ilme haki- miyyet prensipi girer girmez bu ilmin inkişafı durur .



'Umumi i'tiyad ve menfa'atlara ta'addi eden ve binaenaleyh ahkâmına ri'ayet olunamayan kanunlar ihdas etmek büyük medeniyetlerin çimentosu olan kanunların muhteremliği hissini ruhlarda sarsmaktır.



Dünyayı idare eden iktisadi icabatı, kanun- larla yenmek iddi'asında bulunmak tehlikeli bir hatadır . Sathi nazar, Simpliste nazariyecilerin metalibine inkıyaden bir kaç sene biri biri üzerine yığılan kasrı [Restrictif] kanunlar bir çok akvamın sana'î, zira'î, iktisadi hayatını felce uğratmaktan başka bir şey yapmamıştır .



'Aynı kavmin muhtelif sınıfları arasında müstakbel mübarezeler, galiba müsellah eller mübarezesi olmayacaktır . Kadim yunanilerde olduğu gibi bu mübarezeler ezcümle daha zâif- lerin harabiyeti tammesini da'vet eden ictima'î kanunlarla tecelli edecektir .



Zecri [Répressif] kanunlar şiddetle tatbik olunur olunmaz mani' [Préventif] kanunlar olurlar. 'Ukubet korkusu' o zaman bu kanunun tatbikinden daha müessirdir. Bu psikolojya'î prensiplerin tanınmaması, muhtelif memleketlerde cina'iyetin artmasına çok yardım etmiştir.



Bir kanunun te'siri daima üzerlerine icrayı hüküm edeceği insanların zihniyyetine bağlıdır. Juristler, 'urflersiz kanunların sıfır olduğunu tekrar ederler. Fakat kanunları'mal etmeye başlar başlamaz bu kaideli külliyeyi unutturlar.



Sun'î icbarı, Contrainte leri temsil eden içtima'î kanunlar aradan çok geçmeksizin kuvvetsiz kahrılar. Tabi'î icabat neticesi olan iktisadi kanunlar bil'akis bunları çök etmek için vaki' olan ta'addilere rağmen dâima kendilerini mutakırlarlar.



Demokrat şı'ar hataların en münteşir olanı, kanunların te'amüller te'sis edebileceğini zan etmektir. Hakikati halde te'amüller nihayet kanunlar doğururlar fakat kanunlar ancak nadiren ta'ammüller vücuda getirir.



Hak ve 'adaletin te'sisini isteyen binlerce insanlar içinden pek azı, hak ve 'adaleti ta'rif edebilir.

II

HAK VE KUVVET

Kuvvet hakka takaddüm etmez, fakat, hak ancak kuvvet ile 'arzı vücud eder.



Kuvvetsiz hak, bir tiyatrunun perdeleri üzerine tersim olunmuş kal'a dekorlarına benzetilebilir. En küçük sademeye mukavemet edemeyen bu dekorlar yalnız bunlara dokunulmadığı takdirde mühib manzaralarını muhafaza ederler.



Bedihidir ki lâ'aletta'yin bir kuvvet hiç olmazsa müsavi diğer bir kuvvet ile ifna edi-

lebilir. Hakkın mağlûb etmesi iktiza eden kuvvetlere fa'ik kuvvetler tahrik etmeye desteres olduğu zımmen murad olunmasa, hakkın «kuvvet» e hakim olduğunu te'min etmek saçma olur.



Kuvvet 'aleyhinde mezemmte bulunulabilir; ve hakka galebe edemeyeceği te'min olunabilir; fakat politikada hiç bir şey kuvvetin yerine k'aim olamaz[*] Kemal in berk engiz müzafferiyetinden bir kaç hafta evvel, onun [Londres] ye gönderdiği zatı, İngiltere baş vekili kabule tenezzül etmiyordu. Zaferin ferdasında, aynı baş vekil, bir gün evvel pek muhakkar görülen Türkiye ile müsavat da'iresinde müzakereye giriyor ve üzerinde (Britania) bayrağı temevvuc etmiş olan vilayetleri Türkiye'ye brakıyordu.



Hak ve kuvvet, ittihadlarla 'azım bir hükmü ve nüfuz kazanırlar; yalnız kuvvet devamlı muvaffakiyyet tevlid etmez Almanlar bunun tecrübesini yaptılar.



Dünyayı daima kuvvet idare etti; fakat Tarih'in her devrinde galib olan 'aynı kuvvetler olmadı. Vaktile dini kuvvetler nasıl hükümler olmuşlardıysa, şimdi de iktisadi kuvvetler cihani hazırların hükümlerine olmaya meyalır.



Müsavatsızlığın hükümünü ürdüğü yerde, haksızlık da hükümler olur, Tabi'atın na kabili taklil [na kabili tehvin ve na kabili izale] kanunu olan müsavatsızlığa mü'mane'at edilemediğinden haksızlığa katlanmak icab eder.



Kuvvetin fa'ikiyyetini i'landa ısrar etmelerinden dolayı Almamanları muahaza etmek güçtür. Hegemonya ihtiyaçlarının tahrik ettiği ordular tarafından mağlûb edilince, kuvvet noksanının bir milleti ne türlü hali sefaletе düşüre bildiğini görüyorlar.

[*] Yirmi sene evvel Ebuzziya Tevlik Bey merhumun (Tasviri Efkar)ın da münteşir bir mekalede «kuvvet hakka tekaddüm eder fakat hakka temessul edemez» demişdim.

A. D.

Mes'ul Müdür Dr. Abdül Hüsnü (Orhaniye Matbaası)